

Cogis-Symposium 29 mei 2008

Hand-out bij workshop 7 – Veerkracht in een ontwrichte samenleving (14.00-15.20 uur)

Chile 4 – Londres 38

Katrien Klep, 17 januari 2008

Contactgegevens: k.f.m.klep@uu.nl; aio Culturele Antropologie, Universiteit Utrecht

Midden in het centrum van Santiago staat een huis in de straat Londres. Ooit behoorde het toe aan een aristocratische familie, het was de zetel van de socialistische partij, en onder de dictatuur van Pinochet, gedurende de periode november 1973 tot september 1974, werd het gebruikt als clandestien detentie- en martelcentrum. Eind 2007, na jarenlange druk van mensenrechtenorganisaties, kocht de Chileense overheid het huis met als doel het in bruikleen te geven aan de collectieven die er een Herinneringsplek van willen maken. Voor het eerst in 35 jaar krijgen de voormalig gevangenen en familieleden van verdwenen personen de kans het volledig ontruimde huis van binnen te bekijken.

Ze kijkt om zich heen. “Het was hier.” Ze loopt langs het half ronde raam. “Of misschien was het hier.” Ze kijkt naar buiten, knijpt haar ogen dicht tegen de zon. Vanuit de deuropening slaat een jonge vrouw haar gade. Ze heeft een fototoestel in haar handen. Ik denk dat het haar dochter is. “Het was hier” zegt ze, duidelijker nu. “Hier mocht ik even in de zon zitten. Ik was er zo slecht aan toe dat één van de bewakers medelijden kreeg en me even liet uitrusten op de vensterbank, in de zon.” De stappen van haar dochter klinken hol in de grote lege kamer, dan neemt ze een foto van haar moeder bij het raam.

Langzaam loop ik door het huis. Het is immens. Het is een vierkant pand met een grote poort. De poort geeft op een kleine binnenplaats. Recht vooruit is een soort souterrain, naar links betreed je via een brede stenen trap het huis. De voorkamers hebben enorme ramen die uitgeven op de straat Londres. De achterkamers, waarvan één met een schouw, geven uit op de kleine patio. Aan de andere kant van de patio ligt de aangebouwde keuken. Direct naar links vanuit de voorkamer is een houten trap, de officiële. Direct naar rechts leidt een smalle gang naar het achterste deel van het huis, naar de keuken en nog een trap, de ‘bedienden’ trap stel ik me zo voor, met ernaast een ouderwetse goederen lift. Beide trappen komen uit op dezelfde overloop. Op deze tweede verdieping liggen aan de ene kant twee kleine kamers zonder ramen en leidt een korte steile trap naar een soort tussenverdieping die uitkijkt over de binnenplaats en de poort. Aan de andere kant liggen weer enorme voorkamers met grote ramen en twee kleinere maar even lichte achterkamers.

Het huis is leeg. Helemaal leeg. Het is volledig uitgewoond, alleen de majestueuze houten vloeren hebben het overleefd, die zijn prachtig. Alles is stuk, vervallen, de façade besmeurd en beklad, de trappen doorgezakt, de badkamers kaal en kapot, de muren beschadigd, gaten in het dak, maar het huis staat er nog. Vandaag bezoekt een groep voormalig gevangenen van Londres 38 het huis. Het zijn vooral vrouwen. Ze komen binnen, voorzichtig. Het valt me op dat ze er allemaal perfect uitzien, alsof ze naar de kerk gaan. Ze kennen elkaar bijna allemaal onderling. Er wordt gezoend, omhelst, gegroet. Dan beginnen ze één voor één uit te waaiëren door het lege huis.

Een oudere dame staat in een van de achterkamers. Ze leunt op haar stok, iets naar voren gebogen om goed te kunnen horen wat de vrouw tegen over haar zegt. “Ik herinner me de schoorsteenmantel,” zegt ze. “Ik weet nog dat de bewakers ons angst aanjoegen door te zeggen dat er muizen zaten.” “Dat klopt!” reageert de ander, “Weet je nog dat ik die rode trui aan had, die gehaakte, van wol? ’s Nachts trok ik die tot over mijn gezicht zo bang was ik dat de muizen in mijn haren zouden kruipen.” De oudere dame knikt. “Ik weet nog dat ik naar die schoorsteenmantel lag te staren en dat ik ineens een klein holletje zag. En ik dacht, daar zitten vast die muizen! Ik voelde de paniek en toen dacht ik, met alles wat ze ons hier aan doen, wat maken die paar muizen nou nog uit.”

Een vrouw van een jaar of vijftig, fantastisch gekleed, met schitterende blauwe ogen komt uit de enorme voorkamers op de tweede verdieping. “Dit waren de kantoren van de militairen,” zegt ze tegen haar vriendin. Ze kijkt naar rechts de gang door en loopt de tien passen naar twee kleine kamers zonder ramen die aan de andere kant van de hal liggen. “En hier werden we... Waar was jij?” vraagt ze aan de ander. “In één van deze twee.” Samen kijken ze vanuit de deuropening de ruimtes in. Dan draait de eerste vrouw zich om en kijkt naar de voormalige kantoren op een paar passen afstand, “*Qué cochino los milicos*, wat een smeerlappen die militairen! Kun je geloven dat ze hun smerige werk zó dicht bij hun eigen kantoren deden?!”

Er komen meer mensen aan. Het is moeilijk om de sfeer te duiden. De luiken van de enorme ramen zijn allemaal open. De zon vult het lege huis. De vloeren en de trappen kraken. De mensen circuleren, praten, discussiëren. Het is meer dan dertig jaar geleden dat ze hier als gevangene waren, ze waren allemaal vrijwel permanent geblinddoekt. Het huis heeft iets van de tekeningen van Escher: verschillende trappen, deuren waarvan er enkele nergens op uit komen, vreemde loze hoeken, kamers zonder ramen.

Er gebeurt iets raars. Ik herken dingen. Ik herken de zwart wit tegelen vloer achter de poort, de trap die inderdaad iets weg heeft van een wenteltrap, de tussenverdieping met de kleine kamers zonder ramen erboven, een hal die inderdaad heel smal is, het kleine souterrain. Ik herken het uit de *testimonios*, getuigenissen die ik gelezen heb, in verslagen van processen, op het internet, in boeken. Verhalen die mensen mij verteld hebben. Het is bevreemdend de mensen rond te zien lopen, op zoek naar de exacte plek van hun nachtmerries. De flarden van hun verhalen te horen op de plek waar het heeft plaatsgevonden.

Ze loopt voorzichtig de steile trap af die van de tweede verdieping naar de tussenverdieping leidt, boven de binnenplaats. Ze wijst in de lage, bekrompen ruimte, “Hier martelden ze mij, en boven,” ze wijst naar het houten plafond, “martelden ze mijn man, tegelijkertijd.” ... Een ander staat stil in de smalle gang. “Hier stonden we. Allemaal geblinddoekt. We hoorden de vrachtwagen door de poort naar binnen rijden, de binnenplaats op. Ineens pakten ze me bij de schouder, ‘Zij niet!’ En ze brachten me terug naar de zaal. Alle anderen zijn *detenido desaparecido*. Ik niet...” ... “Kijk, hier is het toilet! Dit herinner ik me!” ze neemt de paar treden naar beneden het souterrain in waar links een piepklein toilethokje zit. “Mijn broer zat hier alleen” zegt de ander zacht. “Hij dacht dat hij onder de grond zat, helemaal alleen.”

Mijn vriendin staat bij het raam. Ze heeft een truitje over haar arm, haar tas over haar schouder. Haar broer verdween op 15 juli 1974 na een maand gevangenschap en marteling in Londres 38. Zij heeft een klein collectief opgericht om een gedenkteken te installeren vóór het huis, met de namen van de personen die er verdwenen zijn en een bord dat uitlegt wat er in het huis gebeurd is. Nooit heeft ze het huis van binnen kunnen zien. Vandaag is ze er voor de tweede keer. Ze ziet me aankomen, lacht en strekt haar arm naar me uit. “Wat vind je er van?” Ik zeg, “Het klinkt misschien heel raar maar ... het huis is ok. Het ...eh...huis zélf, voelt goed. Wat er in gebeurd is, is afschuwelijk. Maar het huis...” We kijken allebei om ons heen, de grote, lichte ruimtes, de ramen aan de straat, aan de patio, de warme vloeren. “Mhhh,” zegt mijn vriendin. “En nu moet er besloten worden wat er met het huis gebeuren zal. Er zijn allerlei verschillende voorstellen, een museum, een archief, een cultureel centrum, ik denk dat we het nooit eens zullen worden.”

Dan doet ze iets wat ze nooit doet. Ze legt haar arm om mijn middel en haar hoofd op mijn schouder. “Ik ben moe.” Zwijgend kijken we naar de mensen. Het huis zucht en kraakt onder de mensen die door haar lopen. Handen duwen ramen en deuren open. Het stof stuift op. Ze zegt: “Misschien moet het maar even zo blijven, gewoon, leeg.”